

Fertilitet – biologi, internationella trender och nordiskt samarbete

FRIDA GYLLENBERG OCH OSKARI HEIKINHEIMO

Den senaste tiden har fertilitetsfrågor – och särskilt den sjunkande fertiliteten – fått ökad uppmärksamhet i Finland. Antalet barn per kvinna i fertil ålder når rekordlåga nivåer, och debatten har kretsat kring såväl minskad arbetskraft och förlossningsrädsla som vad samhället kan göra för att stötta barnfamiljer. Med det här temanumret vill vi bidra till debatten genom att gå djupare in på några utvalda teman kring fertilitet.

Trots stora skillnader i vårdssystem, ekonomi och familjepolitik är fertilitetstrenderna förvånansvärt lika i många delar av världen. Länder från Singapore och Kina till Finland och Sverige står alla inför historiskt låga födelsetal. Det finns ändå skillnader i vårdstrukturer för patienter med fertilitetsärenden mellan de nordiska länderna. I Sverige och på Island är gynekologbesök ofta möjliga utan remiss, medan vårdvägen i Finland, Norge och Danmark går via primärvården. I Sverige arbetar barnmorskor självständigt inom både preventivmedelsrådgivning och abortvård, medan allmänläkaren har en större roll i de andra länderna.

Trots dessa mindre skillnader erbjuder alla nordiska länderna högklassig hälso- och sjukvård enligt välfärdsstatens principer, men står alla inför sjunkande födelsetal, vilket presenteras av Mika Gissler och Anna Heino. Andelen förlossningar bland kvinnor under 25 år minskar och antalet förstföderskor blir allt lägre. Samtidigt blir det allt vanligare att få sitt första barn efter 45 års ålder och vid dessa graviditeter spelar fertilitetsbehandlingarna en stor roll. Vad hälso-

och sjukvården i övrigt kan erbjuda för att påverka fertiliteten är förmodligen begränsat, och normer och förväntningar på familjebildandet är under ständig förändring. Andelen unga vuxna som överhuvudtaget vill ha barn minskar stadigt i både Finland och i de övriga nordiska länderna, vilket sammanfaller med den ökade osäkerheten i samhället och världen.

Finlands regering beställde hösten 2024 en rapport om vad som kunde göras annorlunda för att vända den sjunkande fertilitetstrenden. I stället för att erbjuda bebisbonus för de som skaffar sitt första barn innan 30 års ålder, är det för oss läkare och forskare naturligare att tänka på vilka frågor som fortfarande är obesvarade och vilka nya forskningsprojekt som kunde erbjuda mera information om vad som påverkar ungas inställning till familjebildning. Vi har redan nu ett brett nordiskt samarbete inom fertilitetsvård genom den nordiska federationen för obstetriker och gynekologer (NFOG), och detta samarbete kunde väl upprepas även inom andra frågeställningar. Med den kunskap och datatillgång som vi besitter i Norden finns det möjlighet att bedriva högklassig forskning, men vi behöver mera samarbete över såväl riks- som disciplingränser. I år ordnar NFOG sin kongress i Uppsala och vi har pratat med kongresspresidenten, Inger Sundström Poromaa, som också betonar vikten av att möjliggöra nordiskt samarbete av hög kvalitet.

Det är i år 40 år sedan det första IVF-barnet föddes i Finland, och fertilitet känns som aktuellt tema med många dimensioner. Vi har haft glädjen

att träffa professor Aarne Koskimies, en pionjär inom fertilitetsvården i Finland. Sedan 1980-talet har behandlingsmöjligheterna utvecklats avsevärt och idag har upp till 6 procent av alla barn som föds i Finland fått sin början genom fertilitetsbehandlingar. Viveca Söderström-Anttila berättar mera om aktualiteter inom fältet. Åldern är en av de faktorer som påverkar fertiliteten mest, men mycket annat spelar in, vilket redogörs av Annika Tulenheimo-Silfvast och Niklas Simberg, samt Antti Perheentupa och Jorma Toppari. Fertilitet är trots allt så mycket mer än bara fertilitetsbehandlingar. Vi är glada över Riikka Airos och Nina Torklers artikel om reproduktionspsykologi och Maarit Niinimäkis om missfall. Kristina Gemzell Danielsson berör reproduktiva rättigheter som en dimension av mänskliga rättigheter. Temat fertilitet omfattar även familjeplanering, och vi erbjuder en genomgång om valet av preventivmetod av Janina Kaislasuo och Bianca Arrhenius, och Tuire Saloranta beskriver hur den nya abortlagen bidragit till förändrad abortvård i Vanda och Kervo välfärdsområde. Det är ändå inte bara de medicinska framstegen vi vill fokusera på. Lena Sjöberg bidrar med en kolumn om skönlitteraturen kring fertilitet. För att kunna erbjuda god vård är mötet mellan människor centralt. Vi är mycket glada över att Oskar Pöysti vill dela med sig av hur han upplevt den offentliga fertilitetsvården.

Vi önskar er alla riktigt givande lässtunder!

Frida Gyllenberg och Oskari Heikinheimo